

DŽĪVOT STARP PASAUĻĒM

JAMES HOLLIS

**LIVING BETWEEN
WORLDS**

Finding Personal Resilience in Changing Times

DŽEIMSS HOLISS

DZĪVOT STARP PASAUĻĒM

Personīgās noturības meklējumi pārmaiņu laikos

ZVAIGZNE ABC

158(035)
Ho 250

James Hollis, PhD
LIVING BETWEEN WORLDS
Finding Personal Resilience in Changing Times

Copyright © 2020 James Hollis
This Translation published by exclusive license from Sounds True, Inc.
All rights reserved.

Vāka dizaina autore **Ilze Isaka**

Džeimss Holiss
DZĪVOT STARP PASAULĒM

Apgāda Zvaigzne ABC vadītāja *Vija Kilbloka*
Projekta vadītāja *Meldra Āboliņa*
Redaktore *Ilze Vācere*
Korektores *Elīna Vēja* un *Andžela Berķe*
Mākslinieciskais redaktors *Inguna Kļava Švanka*
Maketētāja *Irēna Kivliņa*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6, LV-1010.
Red. nr. R-519.
Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Tulkojums latviešu valodā, Edgars Zemītis, 2023
© Literārā apdare, mākslinieciskais noformējums, izdevums latviešu valodā,
Apgāds Zvaigzne ABC, 2023
ISBN 978-9934-31-631-9

Es pateicos saviem mīļajiem – Džilai un mūsu bērniem,
Tarīnai un Timotijam, Jonam un Siai.

Pateicos arī savai draudzenei un aģentei Lizai Harisonei,
savai prasmīgajai redaktorei Dženiferai I. Braunai
un ļaudīm no Vašingtonas Junga biedrības
(*Jung Society of Washington, DC.*).

Un saviem draugiem,
tādā secībā, kādā viņus satiku, –
Kentam, Kārlam, Stīvenam, Trevisam, Šonam,
Mārtinam un Loidam.

CITAS DŽEIMSA HOLISA GRĀMATAS

Harold Pinter: The Poetics of Silence

The Middle Passage: From Misery to Meaning in Midlife

Under Saturn's Shadow: The Wounding and Healing of Men

Tracking the Gods: The Place of Myth in Modern Life

Swamplands of the Soul: New Life in Dismal Places

The Eden Project: In Search of the Magical Other

The Archetypal Imagination

Creating a Life: Finding Your Individual Path

On this Journey We Call Our Life: Living the Questions

Mythologems: Incarnations of the Invisible World

Finding Meaning in the Second Half of Life:

How to Finally, Really Grow Up

Why Good People Do Bad Things: Understanding Our Darker Selves

What Matters Most: Living a More Considered Life

Hauntings: Dispelling the Ghosts Who Run Our Lives

Living an Examined Life: Wisdom for the Second Half of the Journey

SATURS

	Priekšvārds	11
1. NODAĻA.	Kad vecā karte izzūd	15
2. NODAĻA.	Dzīve pa vidu	25
3. NODAĻA.	Kas ir dziļu psiholoģija, un kādēļ tā ir būtiska?	39
4. NODAĻA.	Trīs dziļu psiholoģijas pamatprincipi	57
5. NODAĻA.	Antigone, Hamlets un Prufroks: Atsevišķu gadījumu izpēte personiskās noturības meklējumos	85
6. NODAĻA.	Kas ir dziedināšana?	107
7. NODAĻA.	Meitene bez rokām: Psihomītiska interlūdijs par dzimumu	121
8. NODAĻA.	Orientēšanās mainīgos laikos	127
9. NODAĻA.	Karte jēgai: Ko mēs varam iemācīties no Junga?	145
	Pēcvārds: Atgriešanās mājās	171
	Piezīmes	177
	Bibliogrāfija	183
	Alfabētiskais rādītājs	185
	Par autoru	191

Pa īstam mēs pasauli uzlūkojam vienreiz, bērnībā.
Viss pārējais ir atmiņas.

LUĪZE GLIKA

Tu nekad nebūsi pilnīgs,
un tā tam arī vajadzētu būt.
Tevī bezgalīgi krātuves atveras cita pēc citas.
Nekaunies būt cilvēks – esi lepns.

TŪMASS TRANSTRĒMERS

Ik minūti ir jācenšas tikt vaļā no tās dzīves,
ko esi ieplānojis, lai sasniegtu dzīvi,
kura gaida, lai kļūtu tava.

DŽOZEFS KEMPBELS

Ja definējam reliģiju kā stāvokli, kurā pastāvīgi
esam bezgalīgu rūpju pārņemti, nākas atzīt, ka cilvēks
mūsu laikos ir zaudējis šādas bezgalīgas rūpes.
Un reliģijas atdzimšana nav nekas cits kā vien
izmisīgs un lielākoties veltīgs mēģinājums
atgūt to, kas reiz zaudēts.

PAULS TILLIHS

Es biju ieguvis pasauli,
bet kā
pamests ceļotājs
biju pazaudējis
savu karti.

ANNE SEKSTONE

PRIEKŠVārds

Nav noslēpums, ka dzīvojam sarežģītā laikā. Lielākajā daļā laikmetu – un lielākajā daļā ģeogrāfisko un garīgo vietu – cilvēki ir domājuši, ka arī viņi dzīvo sarežģītā laikā, un, protams, vairums indivīdu agrāk vai vēlāk savā mūžā piedzīvo kādas nedienas. Bieži vien tas, ko sagaidām no dzīves, no citiem un no sevis, nav tas, ko piedzīvojam. Bieži vien tas, kas reiz šķita jēgpilns, tagad liekas nepietiekams; tas, uz ko šķietami varējām paļauties, nu ir kļuvis neskaidrs. Esmu novērojis šo likumsakarību vēsturē, mūsdienu ziņu lentēs un arī konsultāciju kabinetā, tāpēc šķiet svarīgi aplūkot to, kas ar mums notiek gan kultūras, gan personiskajā telpā šajos starposmos, kad mūsu vecās kartes ir izplūdušas vai pazudušas pavisam.

Grāmatas pirmajās nodaļās sīkāk ir definēti *starpposmi* un precīzāk izklāstīts, kā dziļu psiholoģijas atziņas un metodes var palīdzēt mums ceļā uz jēgpilnu un pašcieņas bagātu dzīvi. Nākamajās nodaļās tiek pētīta dziedināšanas būtība un aplūkotas dažas no daudzajām analītiskās psiholoģijas pamatlicēja Karla Junga atziņām. Vēl citās aplūkotas norādes, ko mums atstājusi folklorā, klasiķi un Rietumu literatūra. Lai gan man nākas izmantot lineārā secībā rakstītus vien-dimensijas teikumus ar sākumu, vidu un beigām, aprakstītie temati savstarpēji savijas un papildina cits citu, jo tie visi ir daļa no mūsu jucekļīgās trīsdimensiju pieredzes būšanai par cilvēku. Attēlot Zemi papīra kartē vienmēr ir bijis izaicinājums, bet es darīšu visu, kas manos spēkos, lai izmantotu tās kartogrāfijas prasmes, kuras esmu ieguvis savas dzīves laikā.

Mūsdienās tik populārie dažādie teoloģijas un psiholoģijas novirzieni neiztur laika pārbaudi, un elektroniskās rotaļlietas, kas kalpo laika kavēšanai, tikai paātrina mūsu tuvošanos brīdim, kad par visu nāksies norēķināties. 18. gs. 40. gados dāņu teologs Sērens Kirkegors

pauda pārlicību, ka cilvēks var paredzēt sava laikmeta beigas, bet nevar to glābt. Es domāju, ka tieši tur mēs, iespējams, esam – nevis atrodamies Jaunā laikmeta priekšvakarā, bet gan miņājamies uz jaunu barbarisku notikumu sliekšņa. Būs nepieciešama visa apņē-mība un drosme, ko varam sakopot, lai, par spīti tam, ar ko mums nākas saskarties šajos pārmaiņu laikos, mēs saglabātu savas vērtības. Kādas ir šīs vērtības? Kur rast spēku un līdzekļus, lai izturētu laikos, kad viss tiek apšaubīts?

Dažiem manas grāmatas nepatīk, jo tās esot pārāk tumšas, maz runājot par laimi un nekad nepieminot prieku. Tiem es atbildu, ka ir daudz grāmatu, kas to dara, un bieži vien sola to, ko nevar paveikt. Ja tās šos solījumus pildītu, es nevilcinātos un arī nopirktu savu eksem-plāru. Laime un prieks ir brīnišķīgi, bet vienmēr kontekstuāli un pār-ejoši; tos nevar piespiest ar gribasspēku. Es priecājos, kad piedzima mana meita Tarīna, bet šis prieks bija nedalāmi sajaucies ar raizēm par to, kā viņai klāsies šajā pasaulē, un satraukumu, vai spēšu viņu pasargāt un būt pietiekami labs tēvs. Joprojām par to uztraucos, lai gan nu jau viņa ir vairāk nekā pusgadsimtu veca un diezgan labi tiek ar visu galā. Prieku es piedzīvoju arī tad, kad Superkausa (*Super Bowl*) izcīnā Filadelfijas “*Eagles*” uzvarēja Jaunanglijas “*Patriots*”, un tas bija, khem, pirms dažām sezonām, kaut arī šķiet, ka nu jau pagājis gadsimts.

Laimei un priekam nevajag, lai par tiem rakstītu biezas grāma-tas; tie par sevi parūpēsies paši, bez mūsu iesaistes. Laime rodas kā blakusprodukts, esot pareizās attiecībās ar savu dvēseli ikvienā brīdī. Laime var uzrasties dažādos apstākļos, bet ar gribēšanu vien tai nevar likt parādīties. Es labprātāk runātu par mūsu ikdienas dzīves realitāti; par personiskās un politiskās vēstures smagumu, kas, šķiet, mūžīgi ir ar mums; par to, cik grūti ir dzīvot godīgu, pieklājīgu un autentisku dzīvi, uz kādu, manuprāt, ir jātiecas.

Tāpat šajā grāmatā nebūs daudz romantizētu stāstu, kas paredzēti, lai maskētu visu drūmo. Es minēšu īstus piemērus no īstu cilvēku dzīvēm gadījumos, kuros varbūt varēsim saskatīt ko tādu, kas varētu

palīdzēt mūsu pašu dzīvēs. Bet, ja jums nepatīk, kā raisās jūsu dzīve, iespējams, būtu jāizpēta, kādām “idejām un priekšstatiem” tā kalpo, jāizvērtē, vai tie ir apzināti vai neapzināti, un tad jāmēģina iegūt labākas to versijas. Tādēļ es runāšu par noslēpumainajām, pat neapzinātajām idejām un priekšstatiem, kuriem mēs ikdienā kalpojam, – universālām tēmām, motīviem un slēptiem plāniem, kas vada mūsu dzīvi. Izprast šīs “idejas un priekšstatus” ir vienīgais veids, kā mēs varam sākt tos atspēkot un atgūt savu dvēseles ceļojumu. Mēs visi šajā procesā esam kopā. Esmu tik daudz mācījies no jums un ceru, ka jūs varēsiet gūt labumu no dažām šīs grāmatas idejām. Mēs varam darīt visu iespējamo, lai sastādītu savas dzīves kartes un laiku pa laikam mēģinātu palīdzēt cits citam.

DŽEIMSS HOLISS
Vašingtona
2019

1

Kad vecā karte izzūd

Kad vēroja cilvēks dievību tuvošanos straujo,
Pirms cilvēce palika viena ar laiku,
Svešinieki uz Zemes, mūžam bez mājām;
Pirms bija miris dižais Pāns.

EDVĪNS MARKEMS, *A Liric of the Dawn* ("Rītausmas lirika")

Katra transformācija paredz "pasaules galu" –
sabrukumu iepriekšējās dzīves filozofijai.

K. G. JUNGŠ

Pirms vairāk nekā diviem gadsimtiem Vidusjūras reģionu pāršalca biedējošas baumas un izraisīja paniku. Kādas baumas? Dievs Pāns esot miris!

Lai gan saprotu, ka šī nāve ir palikusi bez ievēribas un vēl nav jūs satraukusi, varu apgalvot, ka viņa aiziešanai jūsu dzīvē ir bijusi liela nozīme. Viņam piemītošās dzīvīgās enerģijas zaudējums ir pietiekami nozīmīgs cēlonis mūsdienu problēmām. Taču Pāns nav vienīgais "mirstīgais dievs" – lielāku oksimoronu iedomāties būtu grūti. Bieži vien cilvēces piedzīvotajos paisumos un bēgumos, ko dēvējam par "vēsturi", un personiskās dzīves plūdmainās, ko saucam par "krīzi", dominējošās vērtības, valdošās enerģijas un galvenās metaforas atkāpjas un zaudē savu spēku. Kaut kas izsīkst, beidz savu gaitu.

Smagnējais un nelīdzsvarotais apgāžas, meklējot, kas nāks tā vietā. Tad iestājas ļoti sarežģīts starpposms. Tas, ko domājām, ka zinām, ko uzskatījām, ka saprotam, un ko pieņemām par uzticamu mūsu pasaules karti, tagad, šķiet, mūs pievīlis.

Agrāk Pāns peldināja mūsu kuģus, noteica kustības virzienu, aizdedzināja mūsos uguni; viņš bija seksualitāte, visaptveroša tieksme, mūsu būtības pirmatnējā daba, kura meklē izpausmi caur mums visiem un kuras noliegšana ir kļuvusi par cēloni slimībām, neurozēm, un tāpēc tika radīta paliatīvā psihoterapija un farmakoloģija. Tā kā daba un mūsu ego ienīst tukšumu, Pāna prombūtni ātri vien aizstāja teoloģija, morāle un reglamentējošas institūcijas. Lai arī cik cēls būtu to nodoms, šie surogātdievi mūs ir smagi ievainojuši, nošķirot no dabiskajām tieksmēm un instinktīvajām dziņām. Kā atzīmējis Jungs, visas mūsu problēmas izriet no viena avota – mēs esam nošķirti no saviem instinktiem. Frīdrihs Nīče ir piebildis, ka cilvēks ir “slims dzīvnieks”. Surogātdievi mūs ir pievīluši, un jauni vēl nav radušies. Mēs atkal esam starp pasaulēm.

Savā 40 gadu ilgajā psihoanalītiķa praksē esmu atklājis, ka šis pamata šablons ir kopīgs pacientiem ar visdažādāko pagātņi, ar atšķirīgām simptomu izpausmēm un dzīvesstāstiem. Viņos kaut kas ir beidzies, kaut kas ir izsmelts, izspēlēts, iztukšots, pat miris. Aiz apvāršņa it kā neredzams paliek kaut kāds “vēl ne”, bet, iespējams, tā tur nemaz nav.

Cik daudzi no mums ir darījuši to, kas “bija jādara”? Un vai darot esam ieguvuši to, pēc kā tiecāmies? Iespējams, mēs esam ieguvuši paaugstinājumu darbā, saņēmuši vecāku atzinību un atzinību no pašu izvēlētā draugu pulciņa, tomēr ir kaut kas tāds, kas pamodina mūs trijos naktī, neļauj aizmigt un biedē. Kas rada šos satraucošos sapņus? Kāpēc jūtamies garlaikoti, apātiski, pat depresīvi, pilnīgi bez dzirksts vai dzīvības dvēselē, lai gan esam darījuši “pareizās lietas”? Cik daudzi no mums tādēļ ir veikuši mulķīgas izvēles, izmisīgi centušies iekustināt savu dzīvi, ļaujoties “tieksmei izšķērdēt mūsu

uguni un trauksmaino spēku”, kā savā dzejolī *The Burried Life* ir teicis Metjū Arnolds?¹

Domājot par šo starpstāvokli, izkristalizējās kāds sens un labi zināms modelis. Tā identificēšana man ir palīdzējusi būt klātesošākam cilvēku ciešanās, cīņās un centienos. Šis modelis ļoti bieži tiek dēvēts par *pāreju*. Visos pārejas posmos kaut kas tiek izsmelts un kaut kas – neatgriezeniski zaudēts, un uzreiz nav viegli saskatāms, ar ko to varētu aizstāt. Ikvienā pārejā kaut kas iet bojā – naivums, vecā ceļa karte, plāns, cerības, stratēģija, stāsts utt. Un tas, kam zudušais ir jāaizstāj, vēl nav uzradies, nav pieejams vai arī vēl nav apzināts. Reizēm šie pārejas posmi ir pēkšņi un starpstāvoklis ir īss; reizēm šī visgrūtākā starpstāvokļa izspēle ilgst gadiem. Tomēr viens nemainās: daba, mūsu daba, attīstās caur nāvi. Kā gan citādi kaut kas mūsos var augt un rasties, ja neatbrīvojamiem no vecā? Un tā pati daba vienmēr meklē nākamo posmu, kas kalpos tās mērķiem – bet noteikti ne mūsu ērtībām vai vēlmei pēc kontroles.

Savukārt tos, kuri iztur, vienmēr sagaida kaut kas lielāks un cenšas caur tiem izpausties. Es sāku novērtēt gudrību, kas ietverta Rainera Marijas Rilkes novērojumā, – “mūsu uzdevums ir tikt arvien lielāku lietu sakautiem”². Ja mani uzvar tas, kas lielāks par manu ego, es attīstos, nevis stāvu uz vietas; es esmu aicināts augt, neraugoties uz vēlmi pēc viegluma, paredzamības un kontroles.

Lielākā daļa no mums, ja par to aizdomājamies, visvairāk esam auguši, pateicoties savām traumām, vilšanās reizēm un sakāvēm. Jā, mēs varam šīs pieredzes citu pēc citas uzklāt savam problēmu nomāktajam paštēlam un izmantot, lai sevi šaustītu, lai turpinātu mīņāties vecajās un pazīstamajās sliktībās. Bet varam arī doties cauri šīm pieredzēm, iespējams, pat ārpus tām, un virzīties uz dzīvi, kas vēlas notikt caur mums, nevis uz tādu dzīvi, kādu esam sev iecerējuši.

Ja mani uzvar tas, kas lielāks par manu ego, es esmu aicināts augt, neraugoties uz vēlmi pēc viegluma, paredzamības un kontroles.

Vēl Rilke savā grāmatā “Vēstules kādam jaunam dzejniekam” aizkustinoši runā par ambivalenci, ko mēs visi izjūtam šajās neskaidrības stundās, dvēseles tumšajās naktīs:

“Tāpēc nav jābīstas, ja priekšā paceļas skumjas, lielākas par visām, ko esi redzējis; ja pāri tavām rokām un visam, ko dari, kā gaismas un mākoņu ēnas pārslid nemiers. Tev jādomā, ka kaut kas ar tevi notiek, ka dzīve nav tevi aizmirsusi, ka tā tur tevi savā plaukstā un tā neļaus tev izkrist. Kāpēc tu vēlies no savas dzīves izslēgt ik nemieru, ik bēdas, ik depresiju? Galu galā tev nav zināms, kādu darbu šie stāvokļi tevī veic.”³

UN ATKAL DÉJÀ VU

Dabai nerūp mūsu ērtība, un tā jautā mūsu viedokli, lai gan šķiet, ka tā ir ieinteresēta straujā otrreizējās pārstrādes procesā. Šo rašanās, piepildījuma, izsīkuma, sabrukšanas un pagrimuma ritmisko maiņu varam redzēt visos vēstures posmos un notikumos, arī paši savā vēsturē. Dabas dinamika – dzimšanas/augšanas/miršanas cikls – izpaužas arī mūsu visu dzīvēs. Daudzi vērīgi pētnieki 19. gadsimtā sajuta, ka zem viņu kājām izslīd stingrs teoloģijas, metafizikas un morāles pamats. Kad angļu rakstnieks Džordžs Eliots bija iztulkojis *Das Leben Jesu* (“Jēzus dzīve”), mūsdienīgas kritiskās zinātnes stilā rakstītu darbu, kas iedragāja tradicionālo ticības izpratni un tās pamatojumu, viņš publicēja arī savu novērojumu. Proti, pagātnē pastāvēja trīs iedvesmas avoti – Dievs, Nemirstība un Pienākums; pirmajiem diviem vairs netic, bet trešais joprojām pārliecinoši nav zaudējis savu spēku. Tādas klasiskas Viktorijas laika lamatas – atteikties vai pazaudēt ticības metafizisko pamatojumu un tomēr palikt saistītam ar veco priekšstatu noteikumiem, gaidām un ierobežojumiem. Kāda dubultā saikne! Kāds juceklis!

Un tad Bāzelē Niče izsludināja nekrologu. Savā 1882. gadā izdotajā grāmatā *Die Fröhliche Wissenschaft* (“Jautrā zinātne”) viņš rakstīja:

“Dievs ir miris! Dievs paliks miris! Un mēs esam viņu nogalinājuši. Kā mums sevi mierināt, visslepkavnieciskākajiem no slepkavām? Vissvētākais un varenākais no visa, kas pasaulei līdz šim ir piemītis, ir noasiņojis līdz nāvei zem mūsu asmeņiem: kurš noslaucīs no mums šīs asinis? Ar kādu ūdeni mēs varam sevi attīrīt? Kādus izlīguma svētkus, kādas svētas spēles mums būs jāizgudro? Vai šī nodarījuma diženums mums nav par dižu? Vai mums pašiem nav jāķļūst par dieviem tikai tāpēc, lai izrādītos tā cienīgi?”⁴

Fjodors Dostojevskis 1860. gadā to visu paredzēja un norādīja, ka bez Dieva viss ir iespējams – patiešām viss. Tā nu mēs, šo apdomīgo priekšteču bērni, esam pārņēmuši dievu pilnvaras, sašķēlušī atomu un izlaiduši džinu no lampas. Šīs rīcības sekas Viljams Batlers Jeitss tik neaizmirstami ir pierakstījis dzejolī *Nineteen Hundred and Nineteen* (“Tūkstoš deviņsimt deviņpadsmit”):

“Nu dienas ir apsēduši pūķi,
miegu pārņēmis murgs.”⁵

VECI DIEVI AR JAUNIEM NOSAUKUMIEM

Manā dzīvē vēsturiskas kustības un personiskā krīze krustojās pirms dažiem gadu desmitiem. 20. gadsimta 70. gados Cīrihē kāda kursa ietvaros es dzirdēju šo Junga sarakstīto rindkopu, un tā mainīja manu dzīvi:

“Mums šķiet, ka varam apsveikt sevi ar tik augstas apskaidrības virsotnes sasniegšanu, iztēlojoties šos iedomu dievus atstājam sev tālu aiz muguras visus. Taču aiz muguras

esam atstājuši tikai verbālos rēgus, nevis psihiskos faktus, kas bijuši dievu rašanās pamatā. Autonoms psihiskais saturs mūs pārņem tikpat ļoti kā Olimpa kalna iemītnieki. Šodien to sauc par fobijām, apsēstību utt., vārdu sakot, par neirotiskiem simptomiem. Dievi ir kļuvuši par slimībām; Zevs vairs nevalda Olimpa kalnā, bet gan saules pinumā, sagādājot ārstu kabinetiem interesantus eksemplārus, vai rada traucējumus politiķu un žurnālistu smadzenēs, un viņi, paši to nenojaušot, pasaulē sēj psihiskas epidēmijas.”⁶

Šie vārdi vienlaikus gan satrieca, gan palīdzēja saprast to, kas man nav bijis skaidrs. Galu galā tie palīdzēja apjaust un, iespējams, sākt dziedināt plaisu starp manu reliģisko piederību un emocionālo realitāti, plaisu, kas man sagādāja ne mazums ciešanu un šķita neatrisināma. Šīs Junga rindkopas nozīmes izpēte noveda pie disertācijas izstrādes Junga institūtā un grāmatas *Tracking the Gods: The Place of Myth in Modern Life* (Dieviem pa pēdām: mīta vieta mūsdienu dzīvē) sarakstīšanas. Tāpēc, pirms pilnībā sākam izzināt, kā šī problēma attiecas uz mums visiem, atšķetināsim šo nozīmīgo rindkopu un atziņas, ko tā var piedāvāt brīžos, kad cenšamies aizstāt savas izzūdošās kartes.

Pirmkārt, jāatzīst, ka mums ir nosliece domāt: *“Mīts” ir citu cilvēku reliģijas, nevis mana – mana ir patiesā!* Mums patīk uzskatīt, ka mūsu kompleksu vadītā “racionalitāte” ir spējīga izšķirt, aptvert patiesību, bet citiem šī spēja ir liegta. Tādējādi savā primitīvajā esam pasargāti no ironijas, ka mūsu līdzšinējo neiecietību pret citu uzskatiem un to dēvēšanu par mītiem reiz ar neiecietību vērtēs cilvēki, kas stāsies mūsu vietā.

Otrkārt, mums jāatzīst, ka “dievs” ir sastopams ikreiz, kad saskaramies ar Pilnīgi Citu, ar Citu, kas ir *transcendents* mūsu ego kompleksa pārvaldītajai realitātes izpratnei. Tas ir *Primārais fenomens*, kas mums parādās kā cēloņsakarīgs, apriors un ko nav izraisījis nekas cits, nezināms pēc būtības.

Taču ego ir piesaistīts *epifenomenālajiem* jeb sekundārajiem priekšstatiem, kas rodas no šīs sastapšanās ar Pilnīgi Citu, nevis no enerģijas, kas fenomenoloģiski radīja šo priekšstatu. Mūsu ego stāvoklis alkst pēc paredzamā, zināmā, pārvaldāmā, tāpēc to apbur priekšstats, nevis pastāvīgā, neredzamā enerģija, kas šim taustāmajam priekšstatam piešķīra numinozitāti. Piemēram, reiz bija laiks, kad dievība Zevs bija šīs gaišās enerģijas pielādēta, bet mūsdienās tas ir tikai *koncepts*, kas neskar ne sirdi, ne prātu. Tomēr mūsu ego ietvars bieži vien turpina vārdu *Zeus* jaukt ar enerģiju, kas to kādreiz iedzīvināja, ļaujoties šā vārda burtiskās izpratnes valdzinājumam.

Rietumu un Austrumu filozofija, kā arī psiholoģija un neiroloģija ir vienisprātis, ka mēs tiešā veidā nevaram zināt nevienu fenomenu; mēs varam zināt tikai mūsu *subjektīvo* šo fenomenu atspoguļojumu. Tādējādi metafizisko teoloģiju – reliģiju – neizbēgami aizstāj fenomenoloģija, dziļu psiholoģija un to sniegtie subjektīvie mūsu iekšējās pieredzes apraksti.

Šis man atsauc atmiņā pacientu, kurš cīnījās ar savu garīgo izpratni. Viņš sapņoja, ka sarunājas ar cilvēku grupu. Viņš skaidroja tiem savu atziņu, ka ir būtiski saprast: gaisma ir nevis satvars, bet gan enerģija, kas šo satvaru izgaismo. Šis apgalvojums no sapņu cilvēku grupas puses saskārās ar spēcīgu pretestību, bet es pacientam teicu, ka viņa bezapziņai ir bijusi taisnība. *Gaisma ir enerģija*, nevis spuldze. Spuldzes izdeg, bet enerģija atjaunojas un spēj uz nenoteiktu laiku nonākt jaunā satvarā. Konceptiem, kas, iespējams, ar vislabākajiem nodomiem, viņam savulaik bērnībā tika uzspiesti, vairs nepiemita enerģija. Pacients jutās vainīgs, ka nevarēja pieņemt vecos konceptus, lai gan neviens neglabātu mājās vecas, izdegušas spuldzes. Un tomēr mēs to nepārtraukti darām ar veciem, izdegušiem konceptiem un savu nozīmi izsmēlušām izpratnēm. Galvenais ir saskatīt, kur šī enerģija ir aizplūdusi, un sekot tai pa pēdām.

Tātad Olimpa kalna spožā saime nav mirusi. Dievi (un to enerģija) ir pārvietoti, saglabājot viņu klātbūtnes liecības. Saskaņā ar

Junga definīciju, neuroze ir *novārtā atstāts vai apspiests Dievs*; tā nu mums jāsaprot, ka joprojām esam to enerģiju pārziņā, kas reiz bija iemiesojušās šajos Olimpa virsotnē mītošajos spilgtajos veidos. Agrāk mēs teiktu, ka mūs apsēdusi vai pametusi Afrodīte, tagad varam iegādāties pašpalīdzības grāmatu par problēmām mīlestībā un uzzināt piecus vienkāršus soļus to novēršanai. Vairs nesakām, ka esam neprātīgā Areja gūstā, tagad mēs iedegamies paštaisnās dusmās un iestājamies par tiesībām sist savu tuvāko. Un tā tālāk. Mēs varam domāt, ka esam atstājuši aiz muguras visas šīs antīkās personības, taču mūs joprojām aptver mūžīgās enerģijas, ko tās reiz iemiesoja. Kā norādīja Jungs, mūsu senči ticēja dieviem, mēs ticam vitamīniem – abi ir neredzami.

Personiskajā līmenī mēs pieredzam šīs pārvietotās enerģijas kā neurozes. Bagātīga materiālā nodrošinājuma laikmetā enerģijas pārvietošanās mūsu dziļākajā būtībā mēdz būt ciešanu cēlonis, un tādēļ mēs izjūtam tukšumu, anomiju un bezmērķību – tās visas ir dvēseles saslimšanas. Lai gan vairums terapeitu pievēršas uzvedības, domāšanas procesu un bioloģijas jautājumiem, vai nebūtu lietderīgāk pajautāt: kurp ir pārvietojusies enerģija?

Kolektīvajā līmenī trūkumu pēc personiskām un intīmām attiecībām ar dieviem mūsu kultūra cenšas ārstēt ar materiālismu, hedonismu, narcisismu un nacionālismu, kā arī ar nerimstošām ilgām pēc pasaules, kura nekad nav pastāvējusi. Mūsdienu odiseju piedāvā *Apple Store*, paliatīvā farmācija vai kuģošana pa *Amazon Prime* upi. Ļaujot, lai mūs vada *Google*, ar kuras palīdzību ir iespējams uzzināt it visu, mēs brīnāmies, kāpēc esam tik apjukuši, tik apmaldījušies un novirzījušies no ceļamērķa. Varētu teikt, ka šie sekulārie surogāti, šie “ismi” ir mūsu vērtības, mūsu *de facto* reliģijas, tas, kur visvairāk ieguldām savu enerģiju. Bet mums ir jāuzdod acīmredzamais jautājums: *Kādā mērā tas viss sniedz mums labumu?* Un ar kādām

transcendentālām zonām tas mūs saista? Vai pastāv efektīvāks un mazāk kaitīgs ārstēšanas plāns mūsu pagrimumam?

Amerikāņu dzejnieks Arčibalds Makleišs to kodolīgi apraksta savā dzejolī *Hypocrite Auteur* (Liekulis autors):

“Gals pienāk pasaulei, kad mirst tās metafora...

Tā izzūd, kad tās attēli, kaut arī redzami,

Vairs neko nenozīmē.”⁷